

УДК 351.746.2:343.973:343.352

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2020-39-1-127-142>

РЕФОРМА ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ДОВГООЧІКУВАНІ ЗМІНИ ЧИ ІМІТАЦІЯ ПРОГРЕСУ

Татаренко Г.В., Мезеря О.А., Татаренко І.В.

REFORM OF THE INSTITUTE OF THE ACCUSERS OF CORRUPTION IN UKRAINE: LONG-TERM CHANGES OR SIMULATION OF PROGRESS

Tatarenko H.V., Mezeria O.A., Tatarenko I.V.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю всебічного аналізу правового інституту викривачів корупції, як нового явища у сфері боротьби з корупцією, наданням рекомендації щодо удосконалення положень та усунення протиріч між нормами діючого законодавства у сфері запобігання та боротьби з корупцією. Об'єктом дослідження є правовий статус викривачів корупції, механізми його захисту та відновлення, правова взаємодія з іншими учасниками антикорупційних правовідносин. Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти регулювання правосуб'єктності викривачів корупції, норми чинного законодавства та правозастосовна практика щодо реалізації положень інституту викривачів корупції. Метою дослідження є аналіз останніх законодавчих змін щодо викривачів корупції в Україні на предмет дієвості та наявності прорахунків, визначення напрямів розвитку правового регулювання інституту. За для досягнення поставленої мети у роботі були визначені та проаналізовані основні міжнародно-правові акти, законодавчі та інші правові акти України, що стосуються правового статусу викривачів корупції; виявлені прогалини в національному законодавстві у сфері функціонування інституту викривачів корупції та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: викривачі, корупція, анонімні повідомлення, запобігання корупції, злочин, посадові особи.

Постановка проблеми. Питання боротьби з корупцією можна, мабуть, віднести до категорії «вічних». Історія неодноразово демонструвала намагання подолати це прикре явище за допомогою різних засобів. Сам термін «корупція» походить від латинського «corruptio», тобто підкуп, продажність, порча, розгління. Згадки про діяння подібні до корупційних, як от підкуп осіб, наділених владою, є в історичних до письмових пам'яток права Давнього Єгипту, Індії та Китаю. Наприклад, відомим є історичний факт того, що у 58 році до н.е. фараон Птолемея XII Авлет, що правив в Єгипті з 80

року до н.е. був вигнаний з Олександрії у результаті повстання мешканців. Птолемея втік до Риму і дав хабарі римським сенаторам та полководцям Помпею і Цезарю щоб ті допомогли йому повернути фараонський трон [1, С.279-281].

Дослідник С. В. Невмержицкий взагалі вважає, що корупція є таким же стародавнім явищем, як і соціальний порядок, що керує життям людей. На думку вченого першу антикорупційну заповідь Господь дав через Мойсея: «не візьмеш, бо дари сліпими роблять зрячих і викривляють слова справедливих» (Ісход 23:8) [2, С.9-10].

За часів Київської Русі згадувалися такі форми корупційних дій як почесні (підношення), вдячність за послугу (оплата послуги), посул, годування від справ. Дослідник А. А. Гавриленко вважає, що в античних державних утвореннях на території Північного Причорномор'я існували суворі покарання за хабарництво, суспільство вже знало такі злочини як дача хабара, підкуп (декасмо) і прийняття хабара (дорон) [3, С. 3].

З корупцією намагалася боротися у різний спосіб. Навіть встановлювали певну дозволу межу «подяки» за виконану справу, але жадібність та нахабство переважало і ніяка «межа» не могла стримати хабарників. Переважно покарання були суворими і навіть жорстокими. Хабарників саджали до в'язниці, позбавляли май та почесей, відрубали руки та голови, але, корупція і до наших днів є одним з найбільш розповсюджених злочинів.

У сучасному світі серед інструментів протидії корупційним проявам особливе місце займає інститут викривачів корупції, адже саме він дозволяє залучати громадськість до антикорупційної діяльності. Враховуючи, що викривачі довели свою ефективність у багатьох країнах, дослідження правового регулювання їх функціонування є вкрай нагальним для нашої держави.

На сучасному етапі розвитку антикорупційного законодавства та активного залучення громадянського суспільства до боротьби з корупцією, з'явилися наукові дослідження присвячені зазначеним питанням. Серед яких роботи Є.Ю. Бараша, М.В. Бурак, В.І. Василичука, Л.В. Герасименко, М.В. Гребенюка, О.Ю. Дрозд, З.А. Загинеї, В.В. Зарубей, О.О. Косиці, О. В. Нестеренко, О.М. Стрільцова, О. Ю. Шостко та ін.

Варто, однак, зазначити, що більшість досліджень було здійснено до внесення останніх змін до українського законодавства щодо викривачів корупції, які значно розши-

рюють за змінюють регулювання діяльності викривачів в державі. Зокрема, розширено перелік заходів захисту прав викривачів, встановлено стимулювання у вигляді винагороди, регламентовані можливі канали інформування про корупцію, змінено порядок розгляду цих повідомлень, у тому числі анонімних, а також внесено інші зміни. Відтак, зазначені аспекти потребують нового правового аналізу та дослідження.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю всебічного аналізу правового інституту викривачів корупції, як нового явища у сфері боротьби з корупцією зв'язку з набранням 02.01.2020 чинності Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції», наданням рекомендації щодо удосконалення положень та усунення протиріч між нормами діючого законодавства у сфері запобігання та боротьби з корупцією.

Об'єктом дослідження є правовий статус викривачів корупції, механізми його захисту та відновлення, правова взаємодія з іншими учасниками антикорупційних правовідносин.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти регулювання правосуб'єктності викривачів корупції, норми чинного законодавства та правозастосовна практика щодо реалізації *положень інституту викривачів корупції*.

Метою дослідження є аналіз останніх законодавчих змін щодо викривачів корупції в Україні на предмет дієвості та наявності прорахунків, визначення напрямів розвитку правового регулювання інституту.

Задля досягнення поставленої мети у роботі визначені наступні **завдання**: оцінити ефективність пореформованого інституту викривачів як інструменту боротьби з корупцією в Україні; проаналізувати новели законодавства на предмет прогалин та хиб, запропонувати шляхи їх усунення; визначити

перспективні напрямки розвитку правового регулювання діяльності викривачів корупції.

Методи дослідження. Тема дослідження, його мета і задачі, специфіка об'єкта і предмета визначили його методологічну основу. В процесі дослідження були використані *метод порівняння* - під час співставлення нової редакції антикорупційного законодавства щодо викривачів із попередніми, під час дослідження ступеня впровадження та можливості застосування іноземного досвіду в Україні; *метод аналізу* застосовувався для визначення ефективності викривачів з урахуванням законодавчих нововведень, для пошуку недоліків та прорахунків новел законодавства, а також для дослідження практики європейського суду з прав людини та значення норм міжнародного законодавства; *метод синтезу* слугував формулюванню висновків до роботи та її окремих розділів; *метод наукового передбачення* використовувався при визначенні перспективних напрямів вдосконалення правового регулювання інституту викривачів, при прогнозуванні ймовірних результатів застосування положень законодавства на практиці; *формально-юридичний метод* було застосовано для виокремлення окремих недоліків реформи інституту викривачів та визначення шляхів їх усунення.

Виклад основної частини. Особливістю корупції, як соціального явища, є існування стійких стереотипів у суспільстві яке має дещо толерантне ставлення до цього явища, віру у «непереможність» корупції та навіть її «доречність» та «зручність» у деяких ситуаціях. Вважається, що треба дати хабара навіть тоді, коли його ніхто не просить тому, що зацікавлена таким чином особа зробить свою справу «краще та швидше». При цьому учасники корупційного дуєту не вбачають у своїх діях жодної шкоди суспільству та сприймають свої дії як певну звичаєву норму. «Людині, знаючи про те, що всі дають у

тому чи іншому закладі хабарі, дуже важко психологічно перебороти у собі конформістську схильність і вчинити не так, як це робить решта. Вона може добре розуміти на раціональному рівні, що давати хабара – це принизливе, аморальне і навіть протиправне явище, але на рівні психологічних чинників, що обумовлюють її поведінку, піддається традиції. Всі ці симптоми щодо корупції існують в українському суспільстві» [4] і жоден із заходів запобігання та протидії корупції не буде успішним, якщо під час їх реалізації буде відсутня підтримка з боку суспільства.

Світова практика боротьби з корупцією показує, що найбільш ефективним заходом протидії є своєчасна поінформованість правоохоронних органів про факти корупції. Відтак, законодавче закріплення інституту «викривачів корупції», які надають відповідну інформацію уповноваженим суб'єктам з протидії корупції, є доцільним для кожної держави.

Юридично інститут викривачів злочинних дій та правопорушень, в Україні з'явилися ще у 1997 році з моменту вступу в дію Конвенції з прав людини, та був підтверджений з прийняттям Конституції. Свій розвиток він отримав у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» 1994 р. який поширює свою дію виключно на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також у судовому розгляді кримінальних проваджень [5]. Ст. 11 Закону України «Про доступ до публічної інформації» передбачається захист особи, що оприлюднює інформацію: «Посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, докільно, якщо особа при цьому керувалася

добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю»[6]

Потім, з метою ефективної протидії корупційним проявам в Україні були прийняті Закони України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 р. (ст. 17) та «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р., у яких містилися норми щодо захисту осіб, які повідомляють про корупційні дії. Зокрема, у ст. 17 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 2009 р. зазначалося, що особи, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції, перебувають під захистом держави [7]. Аналогічна норма містилася у ст. 20 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р.[8]

При цьому особою, яка надає допомогу у запобіганні та протидії корупції вважалася особа, яка здійснила повідомлення про порушення антикорупційного законодавства іншою особою. Відтак, у кримінальному провадженні лише заявник міг отримати статус особи, яка надає допомогу в запобіганні та протидії корупції, а отже й отримати державний захист.

Наразі, вищезазначені Закони втратили чинність і питання протидії корупції регулюються Законом України «Про запобігання корупції» [9].

Нажаль, зазначена проблема не виправлена у цьому нормативно-правовому акті. Остання редакція закону, що набрала чинності 02.01.2020, стосувалася як раз реформування інституту викривачів, проте цей суттєвий недолік знов не був викоренений.

Навпаки, зміни, внесені Законом «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» [10] щодо викривачів корупції» закарбували означену проблему в п. 25 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального

кодексу, яка тепер прямо відносить викривачів корупції до категорії заявників [11].

Упевнені, що такий підхід є вкрай помилковим, адже за змістом викривач це той, хто надає інформацію, яка дозволяє розкрити корупційні правопорушення третіх осіб. Звичайно, що таку інформацію може надати не лише заявник, а й свідок у кримінальному провадженні. Вважаємо, що особи, які володіють даними про корупційні кримінальні правопорушення, які вже розслідуються, заслуговують державного захисту та стимулювання не менше ніж ті, хто вперше повідомляють про корупцію. Принаймні обмеження кола осіб, що можуть отримати статус викривача, лише заявниками справляє негативний вплив на стан боротьби з корупцією в державі хоча б через те, що через неможливість отримати від держави гарантії та підтримку люди, які в статусі свідка у кримінальних провадженнях могли б ефективно викривати корупціонерів, не здійснюють вибір на користь дачі свідчень.

Примітно, що таке консервування проблемного стану не можна вважати випадковістю, адже цим же самим нормативним актом внесено зміни до ст. 272 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яку доповнено частиною 3, що визначає викривачів свідками у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією[12]. Досить складно віднайти логічну та шляхетну причину, з якої законодавець запровадив таку різницю в процесуальному статусі викривачів у справах про корупційні кримінальні правопорушення та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Можемо лише констатувати, що вправлення цієї прикрої ситуації призведе до збільшення кола осіб, що зможуть користуватися перевагами правового статусу викривача в декілька разів, а отже й відповідним чином підвищить ефективність цього інституту, що, на думку авторів статті, має стати

одним з пріоритетів законодавчих змін в рамках антикорупційної політики держави.

Міжнародне законодавство у сфері захисту осіб, які повідомляють про факти корупції: зобов'язання України. 09 грудня 2003 року на Політичній конференції (м. Меріда Мексика) була відкрита для підписання Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 31 жовтня 2003 року, згідно з якою, держави, що підписали Конвенцію зобов'язуються оголосити кримінальним злочином хабарі, розкрадання бюджетних коштів і відмивання корупційних доходів [13]. 09 грудня оголошено Міжнародним днем боротьби з корупцією, метою заснування якого, як зазначено в резолюції Генеральної Асамблеї, є поглиблення розуміння проблеми корупції та ролі Конвенції в попередженні та боротьбі з нею. Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти корупції та поклала на себе зобов'язання використовувати її положення для забезпечення захисту усіх осіб, які повідомляють про факти корупції (ст. 33 Конвенції) [13].

Для України, питання чітко визначеного законодавчого захисту викривачів корупції впливає з міжнародних зобов'язань України в межах Стамбульського плану дій боротьби з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (Рекомендація 3.2 за результатами третього раунду моніторингу) та зафіксовані норми щодо захисту таких осіб [14].

Варто також згадати й про Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р., ратифіковану ВРУ 18 жовтня 2006, ст. 23 якої визначає, що визначає обов'язок країн-підписантів законодавчо закріпити заходи щодо захисту осіб, які повідомляють про корупцію, а також свідків у відповідних провадженнях [15].

Обсяг поняття викривач в останній редакції вітчизняного законодавстві не включає усіх осіб, які повідомляють про корупцію, а лише тих з них, хто дізнався відповідну інформацію у зв'язку з певними видами діяльності. Це свідчить про те, що чинний закон порушує міжнародні зобов'язання України, а отже потребує редагування.

Розглянувши в межах свого дисертаційного дослідження низку рішень Європейського Суду з прав людини, Косиця О. О. робить висновок про те, що суттєвою позицією Суду виступає необхідність забезпечення національними судами балансу прав працівників-викривачів та інтересів роботодавців [16, с. 253]. На час написання зазначеного дисертаційного дослідження Закон «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції»» щодо викривачів корупції» ще не було прийнято і відповідні зміни не набрали чинності, тож, на нашу думку, доцільним буде застосувати цілком закономірний висновок автором до положень чинного законодавства.

Примітним для нашої країни в контексті законодавчих нововведень вважаємо рішення Європейського суду з прав людини по справі «Гуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova) [17]. Вирішуючи справу про розкриття працівником суспільно-необхідної, але конфіденційної інформації, Суд звернув увагу на те, що повідомлення про корупцію із розкриттям конфіденційної інформації по зовнішнім каналам є виправданим, якщо внутрішні канали не ефективні.

Остання редакція Закону «Про запобігання корупції» у ч.1 ст. 1 містить визначення внутрішніх, зовнішніх та регулярних каналів повідомлення. Однак, жодної вказівки на пріоритетність чи черговість їх використання не надано. Більше того, ст. 53-8 цього ж закону визначає, що викривач не несе юридичної відповідальності за поширення зазначеної у повідомленні про корупцію ін-

формації, незважаючи на можливе порушення таким повідомленням своїх службових, цивільних, трудових чи інших обов'язків або зобов'язань, умов конфіденційності, передбачених трудовими та цивільно-правовими договорами.

Вважаємо помилкою встановлене законом безумовне звільнення викривача від відповідальності за розповсюдження інформації та надання йому повної свободи у використанні різних каналів повідомлення. Зацікавленість держави у зниженні кількості корупційних проявів не має переважати над дотриманням прав роботодавців, тож законодавцю слід врахувати практику ЄСПЛ.

Досить цікавим є те, що відповідно до п. 3 цієї ж статті майнову шкоду, завдану внаслідок повідомлення про корупцію, викривач відшкодовую у випадку завідомо неправдивого повідомлення. Зовсім не зрозуміло, чому такий підхід не має стосуватися відповідальності за поширення інформації. Дійсно, досить дивно виглядає встановлення відповідальності за шкоду, спричинену розповсюдженням конфіденційної інформації у зв'язку з завідомо неправдивим повідомленням про корупцію, і одночасне звільнення від відповідальності за розповсюдження такої інформації.

Якщо звернути увагу на практику зарубіжних країн, стане очевидним, що розвиток інституту викривачів в Україні вирізняється тим, що стосується лише повідомлень про корупційні прояви, натомість інші держави захищають та підтримують людей, що викривають також інші порушення їх внутрішнього законодавства.

Отже, можна говорити про те, що вітчизняний інститут викривачів корупції є порівняно вузьким, адже стосується лише окремої категорії правопорушень. Ця обставина, вірогідно, стала причиною менш комплексного підходу до правового регулювання їх

діяльності, що виявився у декількох аспектах.

По-перше, заслуговує уваги те, що у 29 країнах світу захист прав викривачів врегульований окремим законом. До таких країн належать, зокрема, Сполучені Штати Америки, Австралія, Велика Британія, Японія, Південно-Африканська Республіка, Республіка Сербія та інші. [16, с. 302].

Зокрема до країн, що мають спеціальне законодавство щодо регулювання правового статусу та діяльності викривачів корупції відносяться Канада (Public Servants Disclosure Protection Act), Австралія (The Commonwealth Public Interest Disclosure Act, 2013), Нова Зеландія (Protection Disclosures Act, 2000), США (The Whistleblower Protection Act, 1989, The Intelligence Community Whistleblower Protection Act of 1998, The Sarbanes Oxley Act of 2002, The Whistleblower Protection Enhancement Act of 2012), Японія (Whistleblower Protection Act (Act No. 122 of 2004)), Південна Африка (Protection Disclosure Act, 2000), Румунія (Romanian Whistleblower's Law, 2004), Велика Британія (Public Interest Disclosure Act, 1998) [18, с. 6].

Досить велика кількість означених у цій роботі проблем національного законодавства про викривачів, породжена саме відмінностями у положеннях різних нормативних актів та складнощях у співвідношенні норм матеріального та процесуального законодавства. Наприклад, це стосується досить суттєвої проблеми, пов'язаної із колом осіб, які можуть бути викривачами за законом «Про запобігання корупції» та за КПК.

По-друге, важливою складовою захисту прав викривачів вважаємо створення відповідної інфраструктури. Зокрема, в Королівстві Нідерланди передбачено створення спеціально уповноваженого органу – Палата викривачів – який одночасно надає консультативну допомогу викривачам та розслідує

справи щодо ймовірних порушень, про які йдеться у повідомленні [19].

В Україні законом «Про запобігання корупції» більшість заходів щодо захисту та допомоги викривачам віднесено до повноважень НАЗК. Враховуючи, що означена діяльність не є основним профілем цього органу, такий підхід може негативно відобразитись на якості виконання положень законодавства.

Варто згадати й про те, що останніми змінами до закону «Про запобігання корупції» передбачено три рівні каналів повідомлення: внутрішні, зовнішні та регулярні. Такі зміни вочевидь є результатом запозичення іноземного досвіду, адже подібна структура спостерігається у законодавстві зарубіжних країн. При цьому вагомою відмінністю закордонної практики є наявність регламентації черговості використання цих каналів викривачем.

Наприклад, викриття представникам громадськості, пресі, можливе без проходження попередніх процедур лише за умови наявності обґрунтованого переконання, що дія або бездіяльність, про яку повідомляється, є значним правопорушенням, а також існує ризик неминучої загрози життю, здоров'ю, безпеці осіб або довкілля [19]. З огляду на наведену раніше практику ЄСПЛ, ця своєрідність національного законодавства, яка не враховує права роботодавців, видається досить значною прогалиною.

В контексті заходів заохочення потенційних викривачів зарубіжний досвід демонструє низку можливостей, не передбачених українським законодавством щодо викривачів. Зокрема, дієвим інструментом вважаємо звільнення викривачів від відповідальності за участь у незаконній діяльності. Відповідні положення присутні у Законі про захист інформаторів про корупцію Литви, що набув чинності у січні 2019[20].

Аналіз правової дефініції «викривач корупції». З метою формування ефективного механізму захисту викривачів корупції необхідно встановити, які особи можуть отримати відповідний правовий статус, в контексті чого розглянемо та зміст поняття «викривач корупції».

Раніше діючими Законами України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 р. (ст. 17) та «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. (ст. 20) вперше на законодавчому рівні було закріплене поняття «особи, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції».

У майже незмінному вигляді визначення цього поняття містилося й у законі «Про запобігання корупції» до набрання чинності останніми змінами до цього акту.

Так, до 02.01.2020 року у ч.1 ст. 53 Закону було надано наступне тлумачення: «Особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), - особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою».

Як впливає з наведеного, до 02.01.2020 викривачем могла бути будь-яка людина, що підпадала під три ознаки:

- 1) Повідомляла про порушення вимог Закону «Про запобігання корупції»
- 2) Здійснювала таке повідомлення на основі обґрунтованого переконання
- 3) Здійснювала таке повідомлення добросовісно

Частина 1 статті 1 останньої редакції документа доповнена дещо іншим трактуванням: «викривач - фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така

інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання».

Можна зробити висновок про те, що після набрання чинності цими змінами особа для набуття статусу викривача має відображати нову ознаку: інформація, яку вона повідомляє, має бути їй відома лише у зв'язку з різними видами власної специфічної діяльності. Враховуючи використання законодавцем сполучника «якщо», такий умовивід є цілком вірним.

Вважаємо, що зазначені нововведення є досить суттєвими, адже значною мірою звужують коло осіб, що можуть бути викривачами. Це, звісно, справить негативний вплив на протидію корупції в нашій державі.

Вочевидь, метою інституту викривачів корупції є створення умов для ефективної допомоги громадськості у розкритті корупційних правопорушень за допомогою надання особам, що повідомляють про корупцію, державного захисту та стимулювання у вигляді винагороди. Звуження, у порівнянні із попередньою редакцією закону, кола осіб, що можуть отримати відповідні гарантії, виглядає деструктивно та прямо суперечить вказаній меті інституту.

Варто зазначити, що види діяльності, у зв'язку з якими викривач має отримувати дані про порушення антикорупційного законодавства, зовсім не є єдиними можливими джерелами такої Інформації. Природно, що значну частину обізнаних про діяння корупціонерів людей становлять родичі та приятелі останніх, які можуть дізнатися про корупційні прояви в особистому спілкуванні. Вважаємо, що ці та інші категорії людей, що повідомляють про корупцію, заслуговують на такий самий захист та підтримку з боку

держави, як і особи, що визнаються за новим законом викривачами, адже жодних об'єктивних причин для реалізованого законодавцем поділу немає.

Результатом такої новели може стати зменшення кількості повідомлень від осіб, які тепер не зможуть отримати статус викривача, що, звісно, не є пріоритетом антикорупційної політики держави. До того ж, окрім практичної шкоди, законодавчі нововведення порушують міжнародні зобов'язання України, зокрема ст. 33 Конвенції ООН проти корупції, якою встановлено, що держави-учасниці законодавчо закріплюють особливі заходи для забезпечення захисту усіх осіб, що добросовісно та на обґрунтованих підставах повідомляють про корупційні злочини, зазначені в акті міжнародного законодавства. Натомість, з 02.01.2020 в українське законодавство передбачає захист лише тих осіб, що добросовісно та на обґрунтованих підставах повідомили про корупцію, які отримали відповідну інформацію у зв'язку з власною трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням служби чи навчання або участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Водночас, із законодавчого тлумачення поняття «викривач» зникла ознака добросовісності. Розберемося, що це означає. Тут слід зазначити, що, нажаль, попередня редакція закону «Про запобігання корупції» не містила тлумачення що становить зміст поняття «добросовісність». Нормою ст. 20 ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції» зі змінами від 13.05.2014 р., до характеристик добросовісності було віднесено відсутність корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів. На нашу думку, в такому трактуванні, ознака добросовісності є необхідною для викривачів

в контексті суспільної моралі та превенції зловживання неправдивими повідомленнями.

Показово, що більшість вказаних у попередньому розділі міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, вказує на обов'язковість добросовісності особи, що повідомляє про корупційне правопорушення.

Отже, з огляду на моральні засади суспільства та міжнародні правові стандарти, вважаємо, що замість виключення ознаки добросовісності під час внесення останніх змін до законодавства щодо викривачів корупції, законодавцю слід було зберегти цей критерій та надати йому розширене тлумачення.

Ще більш цікаво виглядає те, що Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» також внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України.

Зокрема, ч. 1 ст. 3 було доповнено пунктом 16-2 такого змісту: «викривач - фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування»

Бачимо зовсім очевидну розбіжність у тлумаченні терміну «викривач» в Законі «Про запобігання корупції» та у Кримінальному процесуальному кодексі. Так, в акті процесуального законодавства відсутня вимога до особистості викривача, пов'язана з джерелом отримання ним даних про здійснення третьою особою корупційного кримінального правопорушення.

Вочевидь це означає, що коло осіб, які отримують статус викривача є різним у двох документах. До чого це призводить?

На думку авторів роботи, правильним буде вважати, що елементи правового статусу, як от права, гарантії захисту та підтримка

викривача, закріплені Законом «Про запобігання корупції» (включно з винагородою), належать лише тим викривачам, які відповідають ознакам, викладеним у визначенні цього поняття в ч. 1 ст. 1 цього нормативно-правового акту. Вважаємо, що органи державної влади та місцевого самоврядування та їх посадові особи, а також суди, реалізуючи положення Закону «Про запобігання корупції» стосовно викривачів, мають орієнтуватися на тлумачення цього терміну, наданому цим же актом. Відтак, проблеми, зазначені вище, не можна вирішити орієнтуванням вказаних інституцій на дефініцію з Кримінального процесуального кодексу.

Натомість, порівняно розширене коло осіб, які можуть бути викривачами за КПК, можуть користуватися лише тими правами та гарантіями, які закріплені в кодексі.

Примітно, що єдиним таким нововведенням є частина 3 ст. 60 КПК: «Заявник, який є викривачем, крім передбачених цієї статтею прав, має право в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції», отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням.

Інформація надається слідчим або прокурором у строк не більше п'яти днів з моменту подання заяви»

Логіку законодавця стосовно цієї новели складно прослідкувати. Зокрема, не зрозуміло, чому, на відміну від інших заявників, викривачі, не зважаючи на усю притаманну їм своєрідність, мають отримувати вказану інформацію.

До того ж передбачуваний обсяг даних, які зобов'язані надати викривачеві, ніяк не врегульований. Таким чином, особа матиме змогу отримати доступ до будь-якої інформації, яку запросить у заяві.

Така ситуація очікувано створюватиме ризики в контексті отримання передбачуваним корупціонером інформації, за допомо-

гою якої останній зможе перешкодити розкриттю правопорушення. Особливо небезпечним це видається у зв'язку з тим, що за КПК викривачем може бути будь-яка людина, у тому числі члени родини та близькі друзі корупціонера.

Отже, можна зробити висновок, що змінивши визначення викривача у Законі «Про запобігання корупції» та включивши до Кримінального процесуального кодексу інше тлумачення цього поняття, законодавець створив правову колізію, порушив міжнародні зобов'язання України та суттєво погіршив ефективність інституту викривачів в протидії корупційним проявам, звуживши коло осіб, що можуть отримати відповідний статус, та зумовивши інші ризики, на яких було наголошено вище.

Анонімні повідомлення: особливості розгляду та правові наслідки. Досить суттєвим фактором, що впливає на рішучість потенційних викривачів, є передбачена законодавством та реалізована на практиці можливість анонімного повідомлення про корупційні прояви.

Відповідно до ч. 5 ст. 53 Закону «Про запобігання корупції» повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону може бути здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства.

З наведеного випливає, що анонімне повідомлення може здійснити не будь-яка особа, а лише така, що працює в органі, співробітник якого скоїв корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення. Як це відобразиться на практиці?

У ч. 5 ст. 53 законодавець зазначає: «Вимоги до анонімних повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону та порядок їх розгляду визначаються цим Законом».

Ч. 3 ст. 53-2 закону містить наступний абзац: «Розгляд анонімних повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції».

Це означає, що порядок розгляду та вимоги анонімних повідомлень, здійснених викривачами, відбувається не за загальними правилами, встановленими для подібних випадків у різних державних інституціях, а відповідно до саме цього закону.

Враховуючи те, що вимоги Закону «Про запобігання» корупції» до анонімних повідомлень не передбачають зазначення автором інформації про працевлаштування, розгляд анонімних повідомлень про корупцію буде відбуватися в порядку, передбаченому Законом «Про запобігання корупції» незалежно від того, чи відповідну інформацію надав працівник органу, співробітник якого скоїв корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, чи будь-яка інша особа.

Це, однак, не означає, що закріплена у ч. 5 ст. 53 цього Закону можливість подання анонімних повідомлень про корупцію лише працівником відповідного органу «ні на що не впливає» і законодавця можна звинуватити у засмічуванні нормативного тексту. Це не так, бо вказане положення свідчить про те, що лише ті анонімні інформатори, що працевлаштовані в органі, посадова особа якого вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, матимуть статус викривачів і зможуть користуватися відповідними правами та гарантіями, отримати винагороду тощо.

Наприклад, якщо особа, яка відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону «Про запобігання корупції» може бути викривачем, але не працевлаштована у відповідному органі, подасть анонімне повідомлення про корупційне пра-

вопорушення працівника такого органу, а потім захоче скористатися державним захистом своїх прав чи отримати законну винагороду і доведе, що саме вона здійснила анонімне повідомлення, їй буде відмовлено.

З огляду на те, що гарантії державного захисту та винагорода є важливими стимулами для передбачуваних викривачів, у тому числі тих, хто хоче здійснити анонімне повідомлення, дуже суттєве звуження кола анонімних інформаторів, які можуть отримати статус викривача, є шкідливим кроком, адже призводить до зменшення кількості анонімних повідомлень від немотивованих людей, що, вочевидь, не відповідає інтересам суспільства та держави щодо протидії корупції в країні.

До того ж мотивація законодавця в цьому питанні залишається незрозумілою. Одним із завдань держави в рамках інституту викривачів є залучення до цієї діяльності якомога більшої кількості людей за допомогою системи стимулів та гарантій. В даному контексті намагання зменшити коло осіб, які можуть отримати відповідні преференції виглядає вкрай нелогічно, бо прямо суперечить вказаній меті.

Слід звернути увагу й на те, що анонімний інформатор, що не працює в органі, посадова особа якого вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, все одно є викривачем в сенсі п. 16-2 ч. 1 ст. 3 КПК, а отже має право на отримання інформації про стан розслідування, якщо така особа доведе, що саме вона здійснила відповідне повідомлення.

Важливим є також те, що, крім стимулюючого ефекту, анонімність має й негативні наслідки. Так, особу, що без зазначення авторства повідомила про корупцію, не можна допитати в якості свідка через неможливість налагодити спілкування та ідентифікувати.

В даному контексті також постає питання добросовісності анонімів, які можуть

зловживати повідомленнями з метою обмовлення через особисті кар'єрні інтереси, мотиви помсти, заздрості тощо. У ч. 3 ст. 53-8 Закон «Про запобігання корупції» встановлена відповідальність викривачів за майнову шкоду, завдану внаслідок поширення викривачем інформації у зв'язку з завідомо неправдивим повідомленням про корупцію. Очевидними є складності притягнення до відповідальності особи, яка здійснила анонімне повідомлення.

Слід враховувати, що на підставі анонімних заяв відкриватимуть кримінальні справи з усіма процесуальними діями, як-то прослуховування, виїмка документів та ін. Витрачання державних ресурсів задарма та надмірне завантаження органів досудового розслідування аж ніяк не є бажаним результатом.

Варто зазначити й про можливість зловживання анонімними повідомленнями з боку правоохоронних органів шляхом надсилення таких повідомлень співробітниками цих же структур самим собі з метою отримання підстав для проведення процесуальних дій відносно певних осіб.

Вважаємо, що вказані ризики, хоч і значні, але не уникненні. Зрештою, заради ефективності антикорупційної політики можна принести такі жертви. Натомість ситуація, пов'язана із наданням статусу викривача лише тим анонімним інформаторам, що працюють в органі, посадова особа якого вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, потребує якомога скорішого законодавчого виправлення.

Особливості правового визначення підстав встановлення та сплати винагороди викривачам корупції. Одним з найбільш відомих нововведень до Закону «Про запобігання корупції» є встановлення винагороди для викривачів, яку призначає суд після винесення обвинувального вироку корупціонеру. Так, відповідно до ст. 53-7 цього закону

право на винагороду викривач отримує, якщо вартість предмета корупційного правопорушення або збитки, завдані державі, перевищують у 5 тисяч разів прожитковий мінімум для працездатних осіб. При цьому максимальний розмір винагороди – 3 тисячі прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Встановлена законом мінімальна вартість предмета правопорушення та збитків, нанесених державі, на нашу думку зависока. У вітчизняних економічних реаліях, такий потужний стимулюючий фактор як винагорода неможливо буде застосувати щодо більшості корупційних проявів, які часто здійснюються з меншими сумами. Наприклад, неправомірна вигода на суму меншу за 5 тис. прожиткових мінімумів (приблизно 10,5 мільйонів гривень) для працездатних осіб є досить частим явищем. Такий зависокий поріг є неефективним, а враховуючи фіксоване відсоткове співвідношення винагороди до вартості предмета правопорушення чи завданих ним збитків, мотивація законодавця щодо встановлення порогу залишається незрозумілою.

Крім того, з присудженням винагороди пов'язані деякі проблеми. Як впливає з раніше наведених міркувань, винагороду отримають ті інформатори, які підпадають під критерії викривача відповідно до ст. 1 Закону «Про запобігання корупції», адже норма, яка надає таке право міститься саме у цьому нормативному акті. Натомість, значно ширше коло осіб, яке може бути викривачем згідно з тлумаченням Кримінального процесуального кодексу, позбавлені права отримати винагороду.

Досить проблемним аспектом є виплата винагороди викривачам, що повідомили про корупцію без зазначення авторства (анонімно).

По-перше, слід згадати проте, що відповідно до ч. 5 ст. 53 Закону «Про запобігання корупції» лише працівники відповідних

органів можуть анонімно повідомити про корупцію їх працівників. Це означає, що інші особи, які підпадають під наявне в законі визначення викривача, але не є працівниками відповідних органів, та подали анонімні повідомлення про корупцію, не можуть вважатися викривачами, а отже й отримувати винагороду.

По-друге, досить складно виплатити винагороду викривачеві, що здійснив анонімне повідомлення про корупцію. Законом не визначено, куди така особа має звертатися та яким чином має довести, що повідомлення здійснила саме вона. Повноваження органів державної влади щодо пошуку такої особи чи здійснення буд-яких інших заходів для того щоб остання отримала винагороду законом також не передбачені. Вважаємо це прикрою прогалиною, яка потребує усунення.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, можемо зробити наступні висновки та надати деякі пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері реалізації положень інституту викривачів корупції в Україні.

Для початку, зосередимось на перевагах нової редакції Закону «Про запобігання корупції». На наш погляд, слід звернути увагу на те, що регулюванню діяльності викривачів приділено значно більшу увагу, ніж раніше. Так, досить істотно розширено перелік заходів захисту інформаторів, деталізовано повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування та їх посадових осіб в цьому напрямку. Зрештою, найвідомішою позитивною законодавчою новелою стало встановлення стимулу виглядіматеріальної винагороди. Визнаємо, що вказані нововведення покликані підвищити показники залучення громадськості до боротьби з корупцією.

Тим не менш, на реальну ефективність роботи викривачів впливають також помилки, яких, на думку авторів роботи, припустився законодавець:

По-перше, суттєвим прорахунком вважаємо те, що замість зміни підходу до визначення особистості викривача тільки як повідомлювача, ця хибна практика була закарбована ще й у Кримінальному процесуальному кодексі, згідно з яким викривач може бути лише заявником у кримінальному провадженні. Нерозповсюдження відповідних державних гарантій захисту та стимулів на свідків значно звужує коло осіб, які мотивовані викривати корупційні правопорушення.

По-друге, нове тлумачення поняття «викривач», у порівнянні з наявним у попередній редакції закону, ще сильніше зменшує кількість людей, які можуть отримати цей статус, адже визначає, що викривач обов'язково має отримати дані у зв'язку з певними видами власної специфічної діяльності.

Окрім практичної шкоди, таке нововведення суперечить міжнародним зобов'язанням України щодо особливого захисту усіх осіб, які повідомляють про корупцію.

По-третє, кричуще згубним та безпідставним постає визнання викривачами лише тих анонімних інформаторів, що працевлаштовані у відповідному державному органі. За відсутності будь-якого логічного обґрунтування для такої критичної вибіркості, законодавець не передбачив можливості повідомити про корупцію без зазначення авторства для інших осіб, які за законом можуть бути викривачами.

По-четверте, призначення винагороди лише тим викривачам, що повідомили про корупційне правопорушення з предметом чи збитками вартістю не менше 5000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, є хибним кроком, адже зазначений поріг у вітчизняних соціально-економічних умовах є завищеним: більшість корупційних правопорушень стосуються менших сум, які все одно є значними. Враховуючи відсоткове співвід-

ношення суми винагороди до вартості предмету злочину та завданих збитків, мотивація законодавця в цьому питанні також не зрозуміла.

Зазначені фактори створюють багатоступеневу систему, спрямовану на нівелювання ефективності інституту викривачів шляхом безпідставного звуження кола осіб, які можуть бути викривачами та розповсюдження дії законодавчих стимулів лише на невелику частину від усіх корупційних правопорушень. Вважаємо, що це прямо суперечить пріоритету впровадження цього інструменту боротьби з корупцією: залученню якомога більшої кількості людей до розкриття якомога більшої кількості правопорушень, тож пропонуємо виправити наявну хибну практику.

Уваги заслуговують також інші прорахунки реформи, а саме:

- вірогідно через недоліки юридичної техніки українське законодавство доповнили новою колізією: одним нормативно-правовим актом було внесено два принципово різні визначення поняття «викривач» до закону «Про запобігання корупції» та до КПК, за яким коло потенційних викривачів є значно ширшим. В даному контексті особливо небезпечно виглядає новела, що гарантує викривачеві доступ до даних про стан слідства, адже це природно пов'язано звказаними в роботі ризиками, тож, на нашу думку, цю норму процесуального законодавства потрібно виключити, а колізію між нормативними актами усунути;

- наочною є також непродуманість механізму отримання винагороди викривачами, що повідомили про корупцію анонімно. Закон не розтлумачує, куди та на якому етапі звертатися таким особам, а можливості довести своє авторство може й не бути. Зазначені питання потребують розширеного врегулювання;

- аналіз практики ЄСПЛ та іноземного досвіду дозволяє стверджувати, що останні зміни до антикорупційного законодавства не враховують прав роботодавця викривача. Зокрема, кидається в очі відсутність регламентації використання каналів повідомлення, а також зняття з викривача відповідальності за розповсюдження конфіденційної інформації навіть у випадку завідомо неправдивого повідомлення про корупцію. Вважаємо, що зацікавленість держави у результативності роботи викривачів не має превалювати над дотриманням прав їхніх роботодавців. Отже, відповідний напрямок вважаємо одним з пріоритетів вдосконалення законодавства про викривачів корупції;

- зважаючи на моральні засади суспільства, наявні міжнародно-правові стандарти та практичні аспекти, помилковою вважаємо відмову від законодавчого закріплення критерію добросовісності викривача, натомість пропонуємо відновити цю ознаку у визначенні поняття «викривач» та надати їй розширене тлумачення в законі.

Після ліквідації перелічених вище проблем, перспективними напрямками розвитку правового регулювання діяльності викривачів корупції в Україні вважаємо: подальший розвиток заходів захисту прав інформаторів, доповнення законодавства новими методами заохочення таких осіб, в перспективі – розповсюдження інституту викривачів на інші порушення національного законодавства, крім корупційних, за прикладом низки країн Євросоюзу.

Практична спрямованість вказаних рекомендацій та можливих шляхів реформування правового інституту викривачів полягає в тому, що покращення якості законодавства забезпечить підвищення дієвості викривачів у протидії та запобіганні корупції.

Реформування інституту викривачів корупції в Україні є нагальним завданням в рамках антикорупційної політики держави,

тож рух в цьому напрямку вітається. Водночас, останніми змінами до закону «Про запобігання корупції» вибудовано вкрай неефективну систему правового регулювання діяльності викривачів: коло осіб, що можуть отримати відповідний статус критично та безпідставно звужено, а державне стимулювання поширюється лише на незначну частку корупційних правопорушень. До того ж, закон містить вкрай суттєву кількість прогалів та прорахунків, які потребують усунення, у тому числі з урахуванням досвіду зарубіжних країн. Відтак, можемо резюмувати, що за існуючої редакції закону викривачі найбільш вірогідно не стануть ефективним інструментом боротьби з корупцією в Україні.

Література:

1. Томсинов В.А. Государство и право Древнего Египта: монография/ В.А. Томсинов. - М.: ИКД «Зерцало-М», 2011. – 512 с.
2. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія/Є.В.Невмержицький.- К.: КНТ, 2008. – 363 с.
3. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України. Навчальний посібник / І. Я. Терлюк. – Львів: Ліга-Прес, 2007. – 92 с.
4. Панфілов О. Є. Щодо визначення поняття «корупція» в міжнародно-правових актах та законодавстві інших країн / О. Є. Панфілов // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 62. – С. 263-270.
5. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 11, ст.51
6. Закон України «Про доступ до публічної інформації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314
7. Закон України Про засади запобігання та протидії корупції: // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, № 45, ст. 691
8. Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції»: // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 40, ст.404
9. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовт. 2014 р. № 1700-УП // Відомості Верховної Ради України. - 2014. - № 49. - Ст. 2056.

10. Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції»: // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66253

11. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР.- 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88

12. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122

13. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. // Офіц. вісник України, 2006 року. - № 44. – с. 10. – ст. 2938. // [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

14. Стамбульський план дій з боротьби проти корупції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04

15. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 47-48

16. Косиця, О.О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав викривачів в Україні [Текст]: дисертація ... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О.О. Косиця; наук. консультант О.М. Резнік. - Суми: СумДУ, 2019. - 391 с.

17. Гуджапротив Молдавии [Guja v. Moldova] (N 14277/04) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.echr.ru/documents/doc/new2009/guja_v_moldav.htm

18. Правовий захист викривачів / за заг. ред. О. В. Нестеренко, О. Ю. Шостко. – Харків : Права людини, 2016. – 94 с.

19. Богатов Є. Дещо про міжнародний досвід у сфері захисту викривачів/Є. Богатов // Юридична газета. – 2018. – №4-5 (606-607)

20. Naujai įsigaliojęs Pranešėjų apsaugos įstatymas – rimtas iššūkis verslui ir jo tęstinumui. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://juridicon.lt/lt/articles/view/isigaliojes-praneseju-apsaugos-istatymas-nauji-reikalavimai-darbdaviui>

References:

1. Tomsynov V.A. Gosudarstvo y pravo Drevnego Egy'pta: monografiya/ V.A. Tomsynov. - M.: Y'KD «Zerczalo-M», 2011. – 512 с.

2. Nevmerzhyckyj Ye. V. Korupciya v Ukrayini: prychny, naslidky, mexanizmy protydyi:

monografiya/Ye.V.Nevmerzhyckyj.- K.: KNT, 2008. – 363 с.

3. Terlyuk I. Ya. Oglyad istoriyi kryminalnogo prava Ukrayiny. Navchalnyj posibnyk / I. Ya. Terlyuk. – Lviv: Liga-Pres, 2007. – 92 s.

4. Panfilov O. Ye. Shhodo vyznachennya ponyattya «korupciya» v mizhnarodno-pravovykh aktax ta zakonodavstvi inshyx krayin / O. Ye. Panfilov // Aktualni problemy derzhavy i prava. – 2011. – Vy p. 62. – S. 263-270.

5. Zakon Ukrayiny «Pro zabezpechennya bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi» // Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 1994, N 11, st.51

6. Zakon Ukrayiny «Pro dostup do publichnoyi informaciyi» // Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 2011, # 32, st. 314

7. Zakon Ukrayiny Pro zasady zapobigannya ta proty'diyi korupciyi: // Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 2009, # 45, st. 691

8. Zakon Ukrayiny «Pro zasady zapobigannya ta protydyi korupciyi»: // Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 2011, # 40, st.404

9. Zakon Ukrayiny «Pro zapobigannya korupciyi» vid 14 zhovt. 2014 r. # 1700-UP // Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayiny. - 2014. - # 49. - St. 2056.

10. Projekt Zakonu «Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro zapobigannya korupciyi» shhodo vykryvachiv korupciyi»: // [Elektronny'j resurs] – Rezhy'm dostupu: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66253

11. Kryminalnyj procesualnyj kodeks Ukrayiny // Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayiny (VVR.- 2013, # 9-10, # 11-12, # 13, st.88

12. Kodeks Ukrayiny pro administratyvni pravoporushennya // Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayinskoyi RSR (VVR) 1984, dodatok do # 51, st.1122

13. Konvenciya Organizaciyi Ob'yednanyx Nacij proty korupciyi vid 31 zhovtnya 2003 roku. // Ofic. visny'k Ukrayiny, 2006 roku. - # 44. – s. 10. – st. 2938. // [Elektronnyj resurs]. – 2011. – Rezhy'm dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>

14. Stambul'skyj plan dijz borotby proty korupciyi // [Elektronny'j resursi]. – Rezhy'm dostupu: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04

15. Kryminalna konvenciya pro borotbu z korupciyeyu // Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 2007, N 47-48

16. Kosycya, O.O. Administratyvno-pravovyj mexanizm zabezpechennya prav vykryvachiv v Ukrayini [Tekst]: dy'sertaciya ... d-ra yuryd. nauk,

specz.: 12.00.07 - administratyvne pravo i proces; finansove pravo; informacijne pravo / O.O. Kosyca; nauk. konsul'tant O.M. Ryznyk. - Sumy: SumDU, 2019. - 391 s.

17. Gudzhaproti v Moldavyi [Guja v. Moldova] (N 14277/04) // [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: http://www.echr.ru/documents/doc/new2009/guja_v_moldav.htm

18. Pravovyj zaxyst vykryvachiv / za zag. red. O. V. Nesterenko, O. Yu. Shostko. – Xarkiv : Prava lyudyny, 2016. – 94 s.

19. Bogatov Ye. Deshho pro mizhnarodnyj dosvid u sferi zaxystu vykryvachiv/Ye. Bogatov // Yurydychna gazeta. – 2018. – #4-5 (606-607)

20. Naujai įsigaliojęs Pranešėjų apsaugos įstatymas – rimtas iššūkis verslui ir jo tęstinumui. // [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://juridicon.lt/lt/articles/view/isigaliojes-praneseju-apsaugos-istatymas-nauji-reikalavimai-darbdaviui>

Tatarenko H.V., Mezeria O.A., Tatarenko I.V. Reform of the institute of the accusers of corruption in Ukraine: long-term changes or simulation of progress

The relevance of the research is connected with the need for a comprehensive analysis of the legal institute of the corruption denunciators, as a new phenomenon in the field of combating corruption, providing recommendations on improving the provisions and eliminating contradictions between the current legislation in the field of prevention and fight against corruption. The object of the research is the legal status of the accusers of corruption, the mechanisms of its protection and restoration, the legal interaction with other participants of anti-corruption legal relations. The subject of the study is theoretical and practical aspects of regulating the legal personality of the accusers of corruption, the norms of the current legislation and the law enforcement practice regarding the implementation of the provisions of the institute of accusers of corruption. The purpose of the study is to analyze recent legislative changes according to Ukrainian corruption denunciators for the purpose of effectiveness and availability of gaps, to determine directions of development of legal regulation of the institute. In order to achieve this goal, the main international legal acts, legislation of Ukraine concerning the legal status of the accusers of corruption were identified and analyzed; identified gaps in national legislation in the field of functioning of the Institute of accusers of corruption and suggested ways of solving them.

Key words: accusers, corruption, anonymous messages, prevention of corruption, crime, officials.

Татаренко Г.В., Мезерія А.А., Татаренко І.В. Реформа інституту обвинителів корупції в Україні: довгосрочні зміни або симуляція прогресу

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю всестороннього аналізу правового інституту обличителів корупції, як нового явлення в сфері боротьби з корупцією, представленням рекомендації по совершенствованию положений и устранения противоречий между нормами действующего законодательства в сфере предотвращения и борьбы с коррупцией. Объектом исследования является правовой статус обличителів корупції, механизмы его защиты и восстановления, правовое взаимодействие с другими участниками антикоррупционных правоотношений. Предметом исследования являются теоретические и практические аспекты регулирования правосубъектности обличителів корупції, нормы действующего законодательства и правоприменительная практика по реализации положений института обличителів корупції. Целью исследования является анализ последних законодательных изменений по обличителів корупції в Украине на предмет эффективности и наличии просчетов, определение направлений развития правового регулирования института. Ради досягнення поставленої цілі в роботі були визначені і проаналізовані основні міжнародно-правові акти, законодавчі та інші правові акти України, що стосуються правового статусу обличителів корупції; виявлені прогалини в національному законодавстві в сфері функціонування інституту обличителів корупції і запропоновані шляхи їх рішення.

Ключевые слова: обличителі, корупція, анонімні повідомлення, запобігання корупції, злочин, посадовці.

Авторська довідка:

Татаренко Галина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Мезерія Олександр Анатолійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри конституційного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Татаренко Ігор Віталійович – бакалавр Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України НІОУ ім. Я. Мудрого, Харків.

Стаття надійшла до редакції 27 лютого 2020 р.